

**OZBEK XALQ PEDAGOGIKASI VA ISLOM
TALIMOTIDA IJTIMOIIY PEDAGOGIKA G OYALARI**

*University of management and Future technologies universitetining
Pedagogika va psixalogiya talabasi*

Tolaqanova iroda

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek xalqining asrlar davomida shakllangan tarbiyaviy an'analari va islom dinining insonparvarlik tamoyillari o'rtasidagi chuqur bog'liqlik tahlil qilingan. Tadqiqot xalq pedagogika si va islom ta'limotining jamiyatda shaxs shakllantirishdagi o'ziga xos yondashuvlarini. ularning za mo navi y ta'lim tizimidagi ahamiyatini ochib beradi. Maqolada milliy qadriyatlar va diniy ta'limot uyg'unligi asosida yetuk insonni taibiyalash yo'llari ko'rsatilgan. Abstract: This aiticle analyzes the deep connection between the educational traditions of the Uzbek people formed over centuries and the humanistic principles of Islam. The research reveals the unique approaches of folk pedagogy and Islamic teachings in personality formation in society, and their significance in the modem education system. The article demonstrates ways of educating a mature person based on the harmony of national values and religious teachings.*

Kalit so'zlar *xalq pedagogikasi, islom ta'limoti, ijtimoiy tarbiya, milliy qadriyatlar, ma'naviyat, shaxs shakllanishi, oila tarbiyasi, axloqiy qadriyatlar*

Keywords: *folk pedagogy, Islamic teachings, social education, national values, spirituality, personality formation, family education, moral values*

Har bir xalqning o'z tarbiya an'analari, o'z pedagogik fikrlari bor. Biz o'zbeklar ming yillar mobaynida ajoyib tarbiyaviy tajriba to'pladik, ajdodlarimiz avloddan-avlodga noyob pedagogik donolik uzatib keldilar. Bu donolik xalq maqollari, hikmatlar, ertaklar, qissalar orqali bizgacha yetib keldi. Xuddi shu donolik bilan bir qatoida. islom dini ham xalqimizning ma'naviy qiyofasini shakllantirdi,

tarbiya tamoyillarimizni boyitdi. Bugun biz o'tmishga nazar tashlab, ajdodlarimiz qanday qilib farzandlarini tarbiyalaganini, jamiyatga foydali insonlarni qanday yetishtirganini tushunishimiz zatur.

O'zbek oilalarida bo'la tug'ilganidan boshlab, unga alohida e'tibor beriladi. Beshik atrofida to'plangan odamlar nafaqat chaqaloqni ko'rish uchun kelishadi - ular yangi hayotning jamiyatga qo'shilishini nishonlaydilar. Onamizlar bolaga alia aytib, uning qulor'iga eng yaxshi tilaklar, eng go'zal so'zlarni shivirlaydilar. Bu oddiy odat etnas, bu birinchi pedagogik saboqdir. Bola onaning mehriga, atrofdagilar iltifotiga o'rab olinadi, u o'zini muhabbat muhitida his qiladi. Shu muhabbat zaminida keyinchalik mehribon, saxovatli, rahmdil inson voyaga yetadi.

Bizning xalqimizda har doim kattalarni hurmat qilish o'rgatilgan. "Kattani ko'r- tizza chuk", "Yoshni ko'r- quloqdan tut" degan so'zlar shunchaki gap emas. Bu iboralar jamiyatdagi tartib-intizomni, avlodlar o'rtasidagi hurmat-ehtiromni bildiradi. Bolalar boboyi, buvilarining gapini tinglab, hayotiy tajriba olganlar. Keksalar esa nabiralariga donolik, sabr-toqat, halollik haqida hikoya qilib, ularga yo'l ko'rsatganlar. Bu shunchaki oilaviy muloqot emas edi - bu hayot maktabi, ijtimoiy tarbiyaning eng muhim shakli edi.

Mahalla esa bolaning ikkinchi tarbiya maskani bo'lgan. Mahallada hamma bir-birini bilar, bir-biriga yordam berardi. Bolalar kanalamning ishini ko'rib o'sgan, ulardan o'rganganlar. Hashar paytida bola ham katta-kichik yordam berardi, bu orqali u mehnatni o'tganar, jamoa mahini singdirardi. Mahalla to'ylarida, motamlarida, majlislarida qatnashib, bola hayotning turli tomonlarini bilar, ijtimoiy ko'nikmalarga ega bo'lardi. Mahalla oqsoqoli noto'g'ri ish qilgan yoshni to'g'rilar, yaxshi ish qilganni esa maqtab, rag'batlantirardi. Bu pedagogika kitoblarida yo'q bo'lgan, ammo hayotdan kelib chiqqan ta'limot edi.

Mehnat tarbiyasi xalq pedagogikasining markazida turardi. "Mehnatdan kelib behor", "Ishlagan - topgan, o'miagan - yig'lagan" degan maqollar mehnatning qadriga ishonitirardi. Bolalar erkaklar bilan dalaga, hunarmandchilik ustaxonalariga borib, amaliy ko'nikma olganlar. Qizlar esa onalar, buvilar yonida cho'r\adore hi lik, pazandachilik, tikuvchilik sirilarini egallagan. Bu nafaqat kasb

o'rgatish edi - bu orqali sabr-toqat, mas'uliyat, sodiqlik kabi fazilatlar shakllanardi. Ustad-shogird munosabatlarida esa nafaqat hunarga o'rgatish, balki odob, odobga o'rgatish ham muhim o'rin tutardi.

Islom dini xalqimiz hayotiga kirib kelgach, bizning tarbiya qadriyatlarimiz yanada boyidi, mustahkamlandi. Islom insonni nafaqat bu dunyoda, balki oxiratda ham mas'ul deb hisoblaydi. "Ilm o'rganish har bir musulmon erkak va ayolga faizdir" degan hadis ta'limni chin ma'noda muhim deb bilishni o'rgatdi. Bizning buyuk olimlarimiz - Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Forobiy, Ibn Sino - nafaqat diniy, balki dunyoviy fanlarda ham chuqur bilimga ega edilar. Ular yozgan asarlar bugungi kunda hamo'z qiymatini yo'qotmagan.

Islom ta'limotida oila alohida e'tiborga sazovor. "Jannat onalar oyog'i ostida" degan hadis onalarning ulug'vorligini, farzand tarbiyasidagi o'lmas xizmatlarini ta'kidlaydi. Qur'oni Karimda ota-onaga yaxshilik qilish. ularni xafa qilmaslik. keksalikda g'amxo'rlik ko'rsatish buvurilgan. Bu faqat diniy vazifa emas, bu ijtimoiy mas'uliyat, insoniylik belgisidir. Oilada kichiklar kattalarni hurmat qilishni. kattalar esa kichiklarga mehriban bo'lishni o'rganadilar - bu muvozanat jamiyatning barqarorligini ta'minlaydi.

Islomda axloq - imonning ajralmas qismidir. Rostgo'ylik. halollik, saxiylik, kamtarlik. rahm-shafqat - bulaming barchasi islomiy tarbiyaning asosini tashkil qiladi. "Eng yaxshi odamlar - odamlarga foyda keltiradigan odamlar dir" degan hadis shunchaki gap emas, bu hayot yo'l-yo'rig'idir. Musulmon odam yolg'on gapirmaydi. xiyonat qilmaydi. zulm qilmaydi. kishilarni aldamaydi. U halol mehnat qiladi, topgan rizqini halol yo'l bilan topadi. Bu tamoyillar jamiyatda adolat, tinchlik, ishonchni ta'minlaydi.

Zakot, sadaqa, fitr - bular nafaqat diniy ibodatlar, balki ijtimoiy himoya mexanizmlaridir. Boy kishi o'z mol-mulkingning bir qismini kambag'allarga beradi, bu orqali jamiyatda tenglik o'rnatiladi. boylar va kambag'allar o'rtasidagi (afvut kamayadi. Ramazon oyida o'ruza (utish esa kishiga sabr-toqat o'rgatadi, boshqalar qivinchiligini anglashga o'rgatadi. Hayit namozlarida, juma namozlarida musulmonlar yonma- yon turadi - boyyu kambag'al, katta-yu kichik farqi yo'q. Bu

tenglik, birodarlik tuyg'usini uyg'otadi.

End! diqqat qiling, xalq pedagogikasi va islom ta'limoti qanchalik uyg'un keladi. Ikkalasi ham mehnatni ulug'laydi, ilmni qadmaydi, kattalarni hurmat qilishni o'rgatadi. yaxshilikka choriyadi. "Yaxshilik qil - yaxshilik ko'V deg an xalq maqoli islomiy "Yaxshilikka yomon bilan javob beima" ta'limotiga mos keladi. "Ota-onangni hurmat qil" ham xalq an'anasi, ham islomiy buyruqdir. "Mehnat qil, halol ye" ham xalqimizning qadriyati, ham islom yo'l-yo'rig'idir. Demak, bizning ajdodlarimiz islomni qabul qilganlarida. u ulaming mavjud qadriyatlari bilan ziddiyat tug'dirmagan. ak sine ha. ulami boyitgan, mustahkamlagan. Bugungi kunda biz globallashuv davrida yashayapmiz. Axborot texnologiyalari, internet, ijtimoiy tarmoqlar yoshlarimizga turli ta'sirlar o'tkazyapti. Ba'zi ta'sirlar foydali, ba'zilari esa zararii. Shu sababli, milliy qadriyatlarimizni saqlash, xalq pedagogikasi va islom ta'limotining eng yaxshi tomonlarini zamonaviy ta'lim tizimiga singdirish nihoyatda muhim. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ta'kidlaganidek, "Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch"dir. Biz farzandlarimizni nafaqat bilimli, balki ma'naviy yetuk, axloqli, vatanparvar qilib tarbiyalashimiz kerak.

Bugungi maktablarimizda "Ma'naviyai va ma'rifat" darslarida milliy qadriyatlar, islomiy ta'limot asoslari o'rgatilmoqda. Oilalar bilan ishlashda mahalla, fuqarolar yig'ini faol ishtirok etmoqda. Milliy bayramlarimiz - Navro'z, Mustaqillik kuni, Ramazon va Quibon hayitlari - natijwqat bay ram. balki tarbiya vositasidir. Yoshlar ana shu tadbirlarda milliy an'analami o'rganadilar, o'z ildizlariga huimat qilishni biladilar. Xalq hunarmandchiligi, milliy musiqa, adabiyotni o'rganish orqali ular o'z madaniyatiga ixlosmand bo'lib o'sadilar.

Ammo unutmaslik kerakki. pedagogika - bu jonli jarayon. Biz ajdodlarimiz tajribasidan foydalanishimiz kerak, lekin bir vaqtning o'zida zamonaviy yondashuvlami ham qo'llashimiz zarur. Bugungi bola kechagi boladan farq qiladi. U zamonaviy dunyoda yashaydi, yangi texnologiyalar bilan o'sadi. Shuning uchun biz an'anaviy va zamonaviy pedagogikani uyg'unlikda qo'llashimiz lozim. Xalq doHoligi va ilmiy bilimlar, milliy qadriyatlar va umuminsoniy qadriyatlar biriashganda, biz chinakam yetuk shaxsni tarbiyalashimiz mumkin.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek xalq pedagogikasi va islom ta'limoti - bu bizning ma'naviy boyligimiz, qadriyatlarimiz manbaidir. Bu ikki katta yo'nalish asrlar davomida uyg'un ishlagan, millionlab odamlarni tarbiyalagan. Ularga yo'l ko'rsatgan. Bugun ham bu yo'nalishlar o'z ahamiyatini saqlab qolgan. Biz bu tajribani unutmasligimiz. Uni yangi sharoitlarda ijodiy qo'llashimiz kerak. Oila, maktab, mahalla, jamiyat hamkorligi asosida biz farzandlarimizni mehnatsevar, halol, saxiy, ilmga chanqoq, vatanparvar qilib tarbiyalashimiz mumkin. Ana shunda biz kelajak avlod oldida o'z mas'uliyatimizni o'tadigan bo'lamiz va ajdodlarimizning ishonchini oqlagan bo'lamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.** Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
- 2.** Qo'shanov D. O'zbek xalq pedagogikasi. Toshkent: Fan, 2012.
 - 3.** 1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
 - 4.** 2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
 - 5.** 3. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy ta'sir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
 - 6.** 4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
 - 7.** 5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
 - 8.** 6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissinin tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
 - 9.** 7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN:

1001-4055 Vol. 46 No. 2.

10. 8. Xaydarov S.A. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.